

The Magistrate's Liability Derives from the Nature of Justice

[Răspunderea magistratului derivă din natura justiției]

Alexandru ARSENI¹

¹ Professor Ph.D. Hab., Moldova State University, Moldova.

Sergiu BALABAN²

² Candidate Ph.D., Moldova State University, Moldova, balabansergiumihai@gmail.com

Abstract

The judiciary is a fundamental authority (power) of the rule of law, and one of its priority functions is to ensure respect for human rights and freedoms. Judges play a major role in the dispensation of justice and are guided in their work by the fundamental principles of the organization and functioning of the courts. The proper administration of justice also depends on the professional and personal qualities of judges. The correlation of these elements is the subject of our paper, with particular reference to the functioning of the justice system in the Republic of Moldova.

Keywords: human rights; justice; judge; rule of law.

How to cite: Arseni, A., & Balaban, S. (2025). The Magistrate's Liability Derives from the Nature of Justice. *Anuarul Universității "Petre Andrei" din Iași, Fascicula: Drept, Științe Economice, Științe Politice*, 34, 24-33. <https://doi.org/10.63331/upalaw/34/03>

„Justiția ne poruncește să avem îngăduință față de toți oamenii, să consultăm interesele întregii rase umane, să dăm fiecăruia ce i se cuvine”.
Aristotel

Introducere

Din vremurile de început ale civilizațiilor istorice, justiția a avut funcția de judecare a proceselor, de reprimare a acțiunilor antisociale și de pedepsire a persoanelor care produceau pagube și suferințe altora, prin încălcarea regulilor sociale convenite cutumiar sau impuse de către autorități. De asemenea, justiția a fost și este „locul” în care se ajunge la rezolvarea litigiilor dintre oameni, în conformitate cu litera și spiritul legilor. Iar cel care înfăptuiește justiția, în cauzele pe care le examinează, caută să afle adevărul, pentru a identifica aspecte esențiale privind: încălcarea legii, victimele, cauzalitatea faptelor, precum și stabilirea răspunderii. În principiu, justiția este alcătuită din totalitatea instanțelor judecătorești dintr-un stat, menite să aplice legea și să facă dreptate, iar judecătorul, prin actul de justiție exercitat în numele legii, soluționează cauzele deduse judecății și stabilește ce este legal și ce vine în contradicție cu prevederile legale. În aceste condiții, considerăm că, pe lângă criteriile formale prevăzute de lege pentru a accede la funcția de magistrat, trebuie luate în considerație și calitățile personale și profesionale ale judecătorului în exercitarea atribuțiilor sale; doar așa vom putea contura un portret corespunzător al celui care împlinește actul de justiție.

De regulă, literatura de specialitate insistă aproape exclusiv pe aspectul normativ, adică pe prevederile legale privind cerințele pe care trebuie să le întrunească o persoană pentru a fi numită în funcția de judecător. Astfel, trebuie spus că actualmente rămân în afara ariei de cercetare cerințele de ideal-tip moral și de spirit referitoare la calitățile personale ale candidaților care tind să ocupe funcția de judecător. Dar, dacă pentru a ocupa diverse funcții în interiorul puterilor legislative și executive „candidaților” li se cer numeroase calități morale, alături de cele profesionale, în mod similar ar trebui să se procedeze și în cazul judecătorilor, care devin actanții puterii judecătorești.

Semnificația și principiile înfăptuirii justiției în statul de drept

Cu privire la noțiunea de *justiție*, menționăm că aceasta nu este definită expres în Constituție. Însă analizând doctrina, observăm că noțiunea de justiție are mai multe sensuri. Într-un sens larg, justiția este o *virtute*, care ne face să respectăm drepturile altuia, un sentiment de echitate și dreptate, iar într-un sens mai restrâns, justiția este o funcție (putere), funcția de a judeca, de a pronunța dreptul într-o speță concretă¹. Având în vedere tezele și reflecțiile filosofilor cu privire la esența justiției, menționăm că Aristotel, în lucrarea *Etica Nicomahică*, a susținut că „justiția este o virtute absolut desăvârșită pentru că exercitarea ei este cea a unei virtuți perfecte; și este perfectă pentru că cel ce o posedă poate face uz de virtutea sa și în favoarea altora, nu numai pentru sine” și „din acest motiv, justiția este singura dintre virtuți care poate fi un bine pentru altul, manifestându-se în favoarea altuia”². De asemenea, în viziunea lui Aristotel, „justiția ne poruncește să avem îngăduință față de toți oamenii, să consultăm interesele întregii rase umane, să dăm fiecăruia ce i se

¹ Ioan Muraru and Simina Tănăsescu, *Constituția României. Comentariu pe articole*, 2nd ed. (Bucharest: C. H. Beck, 2019), 1110.

² Aristotel, *Etica Nicomahică* (Bucharest: Editura Științifică și Enciclopedică, 1988), 106.

cuvine". Astfel, reținem că, din punctul de vedere al tezelor emise de Aristotel, în sfera eticii, conceptul de justiție semnifică grija față de celălalt.

Dacă justiția nu va fi înconjurată cu respectul și demnitatea indispensabile unei astfel de instituții, dacă se va căuta ca ea să fie târâtă în vârtoarea pasiunilor politice, dacă națiunea își va permite să influențeze un verdict dat de jurați, atunci, căutând în aparență să servească o cauză dreaptă, va distruge acest organ, îl va reduce la nealța pasiunilor, făcând-o finalmente nedemnă de misiunea ei. În multe dintre țările civilizate, „curțile cu jurați sunt un mijloc de siguranță pentru toate drepturile individuale. Așadar, iată de ce justiția e rezultatul stării morale a unei țări; când justiția e mai jos de misiunea ei, aceasta înseamnă că moravurile întregii societăți lasă de dorit”³.

Totodată, remarcăm faptul că, de-a lungul timpului, justiția s-a impus ca o idee și o realitate corelativă ce reflectă credința oamenilor că aceasta îi poate apăra atunci când drepturile lor legitime sunt încălcate, ca „stimulatorul dreptății mereu triumfătoare”⁴. Astfel, judecătorul restaurează dreptatea când drepturile cuiva sunt încălcate, activitatea judiciară materializându-se, în consecință, prin hotărâri judecătorești. Însă activitatea judiciară nu se finalizează odată cu pronunțarea hotărârii judecătorești, pentru că însuși *conceptul de justiție* implică atât rostirea dreptului – *jus dicere* –, cât și aptitudinea concretă de transpunere în practică a celor statuate de judecător prin hotărâre – *imperium* –, adică puterea de a impune executarea silită. Din acest punct de vedere, considerăm că justiția este un serviciu public efectuat pentru cetățeni, prin pârghia puterii coercitive irezistibile a statului.

Constituția Republicii Moldova stabilește, în art. 114, că „justiția se înfăptuiește în numele legii numai de instanțele judecătorești”. Remarcăm faptul că reglementarea constituțională invocată este percepută în sensul că „organele care înfăptuiesc justiția trebuie să respecte legea, fiind vorba de legile de drept material, dar și de cele de drept procesual, precum și despre cele care reglementează organizarea și funcționarea instanțelor judecătorești”. De fapt, prevederea reglementată la art. 114 alin. (1) din Constituție este o aplicație specifică sistemului judiciar ce derivă din principiul legalității, consacrat în art. 1 alin. (3) din Constituție. Astfel, susținem că legalitatea stă la temelia justiției și constituie o cerință fundamentală a activității judecătorești.

În acest cadru, reținem că înfăptuirea justiției în numele legii are semnificația că actul de justiție izvorăște din normele legale, iar forța lui executorie derivă tot din lege. Hotărârea judecătorească reprezintă un act de aplicare a legii pentru soluționarea unui conflict de drepturi sau interese, constituind un mijloc eficient de restabilire a ordinii de drept democratice și de eficientizare a normelor de drept substanțial. Datorită acestui fapt, hotărârea judecătorească – desemnând tocmai rezultatul activității judiciare – reprezintă fără îndoială „cel mai important act al justiției”. Prin urmare, cu privire la *principiul legalității*, menționăm că este un principiu-cadru, care înglobează toate celelalte principii și se manifestă prin mai multe caracteristici: constituirea prin lege a instanțelor judecătorești; pronunțarea hotărârilor judecătorești în numele legii; respectarea drepturilor procesuale ale justițiabililor și utilizarea în procedura judiciară exclusiv a mijloacelor și metodelor admise de lege; organizarea controlului judiciar pentru asigurarea respectării întocmai a normelor materiale și procedurale sau a altor dispoziții legale etc. Principiul legalității își găsește consacrarea într-un șir de legi care reglementează organizarea judecătorească. Din toate

³ Alexandru Arseni, „Puterea judecătorească – atribut inalienabil al Suveranității Naționale,” *Juridice Moldova*, December 21, 2023, <https://juridicemoldova.md/17283/puterea-judecatoreasca-atribut-inalienabil-al-suveranitatii-nationale.html>

⁴ Arseni, „Puterea judecătorească.”

acestea, rezultă că respectarea legii de către instanța de judecată nu se rezumă la aplicarea justă a normelor și la interpretarea acestora, dar vizează și independența și imparțialitatea judecătorilor, ca și supunerea lor față de lege.

Având în vedere norma constituțională „justiția se înfăptuiește numai de instanțele judecătorești” prevăzută la art. 114 alin. (1), susținem că justiția aparține în exclusivitate statului și nicio altă autoritate decât organele specializate și abilitate de stat nu o poate realiza, iar pentru a fi investite cu autoritate necesară îndeplinirii misiunii lor, aceste organe trebuie înființate prin lege. Totodată, menționăm că nu se exclude posibilitatea ca părțile aflate în litigiu să apeleze și la modalitățile alternative de soluționare a litigiilor, precum medierea, arbitrajul sau negocierea, acestea fiind înfăptuite de persoane private și calificate profesional. Dar, din considerentele invocate, susținem că instanța de judecată este unica autoritate abilitată de lege pentru a înfăptui justiția și a realiza prerogativele puterii judecătorești. În consecință, reținem că justiția poate fi realizată prin anumite procedee legale, pe calea examinării și soluționării de către instanțele de judecată, în modul stabilit de lege, a cauzelor civile, administrative, penale și contravenționale cu scopul de a restabili adevărul și de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor.

În doctrină se menționează că justiția este „unică” și „imparțială”. Cu privire la afirmația că justiția este „unică”, subliniem că se are în vedere principiul unității funcției jurisdicționale. În context, menționăm că justiția se înfăptuiește de același sistem de organe judecătorești, indiferent de natura litigiului penal, civil, administrativ sau comercial. Acest fapt nu exclude ierarhizarea instanțelor în cadrul sistemului judiciar și stabilirea competențelor pentru fiecare categorie de instanțe în parte, și nici nu exclude înființarea completelor specializate în cadrul instanțelor judecătorești și a unor instanțe specializate.

Cu privire la faptul că *justiția este imparțială*, reținem că imparțialitatea este esențială pentru *îndeplinirea adecvată a funcției judiciare*. Astfel, având în vedere cerința de imparțialitate, menționăm că aceasta se referă nu numai la hotărârea judecătorească, dar și la întregul proces prin care se ajunge la adoptarea hotărârii. În jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, *imparțialitatea* este definită ca absența prejudecății sau a oricărei idei preconcepute cu privire la soluționarea unui proces⁵. Iar în ceea ce privește independența justiției, menționăm că este considerată un pilon fundamental al unei societăți democratice. Prin independența justiției se asigură faptul că sistemul judiciar este liber de influențe și interferențe nejustificate, făcând posibilă pronunțarea unei hotărâri imparțiale.

Calitățile personale și profesionale indispensabile magistratului

Buna funcționare a autorității judecătorești reprezintă un factor de primă importanță în mecanismul statal de apărare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. După cum am relatat mai sus, înfăptuirea justiției constituie apanajul organelor judiciare care soluționează litigiile civile, penale sau de altă natură. Iar judecătorul, prin actul de justiție înfăptuit în numele legii, stabilește ce este legal și ce este în contradicție cu prevederile legale, restabilește drepturile încălcate și-i sancționează juridic pe făptuitori; în esență, judecătorul determină făptuitorul și pronunță un verdict echitabil, care dă fiecăruia ce i se cuvine. Pentru aceasta, se înțelege de la sine că un judecător trebuie să dea dovadă de o serie de calități și abilități profesional-tehnice, fără de care nu-și poate îndeplini funcția ce i-a fost

⁵ Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), *Decizia din 2 februarie 2016, cauza Corneliu Bîrsan și Gabriela Victoria Bîrsan vs. România* (cererea nr. 79917/13), <https://hotararicedo.ro/index.php/news/category/decizii-de-inadmisibilitate>

atribuită. Totodată, avem în vedere și faptul că judecătorii dețin o funcție de demnitate publică. Din acest motiv, funcția de judecător presupune o anumită conduită și un „inventar” obligatoriu de calități, manifestate pe de o parte la locul de muncă, iar pe de alta în afara acestuia (în societate, în viața privată). Mai mult, subliniem că persoana care își exercită mandatul de judecător trebuie să demonstreze o mare diligență și erudiție.

Cu privire la independența justiției, suplimentar la cele invocate, menționăm că independența justiției se referă atât la independența individuală, cât și la cea instituțională necesară în procesul decizional. Astfel, *independența judecătorului este o stare de spirit*, secondată de reguli prevăzute în statutul profesional al judecătorilor.

Prin urmare, puterea judecătorească trebuie să fie în primul rând *competentă*, ceea ce înseamnă că judecătorii trebuie să fie specialiști autentici în domeniul jurisprudenței și să dea dovadă de cunoașterea profundă a legilor, a exigențelor eticii profesionale și să dovedească cert capacitatea de a le materializa în executarea atribuțiilor de serviciu. O deosebită importanță în această activitate o are și capacitatea judecătorului de a se descurca în orice situație, oricât de dificilă și de confuză s-ar dovedi ea. Așadar, competența judecătorului presupune o experiență bogată de viață, precum și o experiență profesională de aplicare a legii, a unei activități juridice ample în domeniul dreptului, până a deveni judecător. Este evident că judecătorul trebuie să posede studii superioare în domeniul dreptului; dar acest lucru nu este suficient, căci fără să-și perfecționeze permanent cunoștințele, el va fi depășit de timp (și de timpuri) și se va transforma într-un specialist incompetent. Având în vedere faptul că în unele situații destinul unor oameni este hotărât de judecător și că interesele și drepturile justițiabililor depind de deciziile acestuia, justițiabilii sunt în drept să ceară o justiție de cea mai înaltă calitate. Din acest motiv, fiecare judecător trebuie să fie un profesionist în activitatea sa.

Pentru buna desfășurare și exercitare a activității de judecător, pe lângă criteriile strict prevăzute de lege, căroră judecătorul trebuie să le corespundă, el trebuie să fie înzestrat cu o întreagă gamă de calități personale, care nu e obligatoriu să fie prevăzute de lege, dar care sunt binevenite pentru ocuparea acestei funcții. Astfel, judecătorul trebuie să împărtășească un sistem de valori foarte bine cristalizat, fapt care să determine înfăptuirea justiției la cel mai înalt nivel. În literatura de specialitate se afirmă că: „Toate principiile valorează atât cât valorează oamenii. Întreaga valoare a puterii judecătorești depinde de oamenii care o vor exercita”. Nu putem să nu fim de acord cu această afirmație, deoarece calitatea actului justiției și restabilirea drepturilor depind în mare măsură de valorile și calitățile judecătorului. În context, precizăm că judecătorul trebuie să fie o persoană cu *spirit diplomatic*, care să aibă abilitatea (priceperea) de a gestiona în mod constructiv situațiile divergente, precum și situațiile tensionate.

De asemenea, susținem că judecătorul trebuie să acorde o atenție deosebită *evitării conflictelor de interese* de orice natură. În acest scop, el trebuie să identifice situațiile care pot afecta imparțialitatea sa, care în consecință pot conduce la conflicte de interese, precum și să acționeze în vederea eliminării acestora. Conduita profesională a judecătorului, în opinia noastră, trebuie să se caracterizeze prin *relații corecte* cu ceilalți actori implicați la înfăptuirea justiției, adică să manifeste *calm* și *răbdare*, ca și o preocupare deosebită pentru a oferi explicații sau a soluționa cererile părților. Judecătorul trebuie să-și gestioneze foarte bine autoritatea în cadrul ședinței de judecată, precum și în cadrul relațiilor profesionale, fără a face abuz de dispozițiile legale.

Cu privire la competențele sociale și umane ale judecătorului, constatăm că acestea se exprimă prin *demnitatea și nivelul de asumare a valorilor morale și umane* apte să susțină

integritatea, imparțialitatea și reputația judecătorului. Dacă aceste „calități” ar lipsi, imaginea judecătorului ar fi știrbită. Acesta este motivul pentru care legislațiile statelor, care reflectă statutul magistraților în general, prevăd ca o condiție importantă *buna reputație sau o reputație neștirbită pentru accederea și menținerea în profesia de magistrat*.

În fine, reținem că, pentru a înfăptui justiția și a exclude orice gen de situații susceptibile de sancțiuni, judecătorul trebuie să fie perseverent, să cunoască legislația, jurisprudența și doctrina. Un bun judecător va fi permanent conștient de misiunea sa și de rolul său în societate. Un bun judecător este o persoană care își exercită profesia cu responsabilitate, competență și dedicație.

Răspunderea – element constitutiv al statutului magistratului

Cu privire la răspunderea judecătorului, acest subiect a devenit actualmente unul de mare interes public, fiind dezbătut atât în doctrină, cât și în societate. Discuțiile cu privire la răspunderea judecătorului se datorează, în principal, faptului că de atitudine și prestația judecătorului depind calitatea și eficiența întregului sistem judiciar. De asemenea, reținem că actualmente discuțiile cu privire la răspunderea judecătorului sunt determinate în mare parte și de reformele pe care le traversează justiția din Republica Moldova, deseori fiind pusă la îndoială obiectivitatea și imparțialitatea judecătorilor.

Din aceste considerente, importanța și actualitatea subiectului se explică prin faptul că într-o societate democratică, ce pune accentul pe o justiție corectă și echitabilă, nu poate fi tolerată lipsa de răspundere a judecătorilor. Așadar, judecătorul nu poate fi plasat în afara răspunderii. În context, menționăm că responsabilitatea / răspunderea judecătorului decurge expres din prevederile articolului 56 din Constituție, care stabilește că: „Cetățenii cărora le sunt încredințate funcții publice răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în cazurile prevăzute de lege, depun jurământul cerut de ea”.

Cu privire la definirea *răspunderii juridice a judecătorilor*, observăm că literatura de specialitate are o abordare unică. În viziunea unor cercetători „răspunderea judecătorului presupune o stare juridico-morală, care generează necesitatea folosirii cu bună-credință a drepturilor și îndeplinirea corectă a obligațiilor ce țin de înfăptuirea justiției, prevăzute de lege (aspectul pozitiv), precum și necesitatea atribuirii unor obligații juridice suplimentare în cazul în care sunt admise erori judiciare sau profesionale în cadrul procesului de înfăptuire a justiției (aspectul negativ sau retrospectiv al răspunderii)”⁶. Potrivit altor opinii, „răspunderea juridică a judecătorului presupune necesitatea suportării unei poveri suplimentare în cazul unei erori judiciare sau profesionale, pe care a comis-o în procesul realizării justiției”⁷. Având în vedere cele invocate, în viziunea noastră, răspunderea juridică a judecătorilor intervine în cazul încălcării unor drepturi sau al vătămării unor interese legitime ale persoanelor. Astfel spus, judecătorii sunt obligați în activitatea lor să asigure supremația legii și să respecte drepturile și libertățile persoanelor, motiv pentru care orice nesocotire a principiului legalității este de natură să atragă *răspunderea lor penală, disciplinară sau civilă*.

Totodată, reiterăm că pentru a-și putea îndeplini îndatoririle pe care le are, puterea judecătorească trebuie să fie independentă față de puterea legislativă și cea executivă, fapt care implică libertate față de orice influență care poate fi exercitată de acestea. Astfel, în calitate de deținător al autorității judecătorești, judecătorul trebuie să-și poată exercita

⁶ Gheorghe Costachi, „Răspunderea judecătorului – garanție a respectării și apărării drepturilor omului,” *Revista Națională de Drept* 12, no. 1 (2011): 57–64, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/57-64_12.pdf

⁷ D. Baltag and G.-C. Ghernaja, *Răspunderea și responsabilitatea juridică a judecătorilor în exercitarea justiției: Monografie* (Chișinău: ULIM, 2012), 57.

funcția în deplină independență în raport cu toate constrângerile de natură socială, economică și politică. Având în vedere dispozițiile constituționale cu privire la faptul că judecătorii instanțelor judecătorești sunt independenți, imparțiali și inamovibili, potrivit legii (art. 116 alin. (1), reiterăm consacrarea constituțională a independenței judecătorului, pentru a asigura excluderea oricărei influențe din partea altor autorități. Efectuând o analiză mai amplă, observăm că, în doctrină, au fost evidențiate trei mari componente ale *independenței judecătorilor*, și anume: *independența funcțională*; *independența materială* și *independența profesională*⁸.

Cu privire la *independența funcțională*, menționăm că aceasta presupune existența unui cadru legislativ, care să reglementeze un statut real al judecătorului, de natură a-i sublinia menirea în cadrul societății. Referitor la *independența materială* a judecătorului, susținem că explicarea acesteia se regăsește în Recomandarea R(94) 12, *potrivit căreia* „remunerarea judecătorilor trebuie garantată prin lege” și „trebuie să fie corespunzătoare demnității profesiei și responsabilităților pe care le au”⁹. Cât privește *independența profesională* a judecătorilor, înțelegem că ei trebuie să posede competențe profesionale, competențe sociale și competențe umane, cu valoare și pondere egală în configurarea portretului unui magistrat.

Însă independența judecătorului nu poate fi interpretată ca fiind de natură să determine lipsa responsabilității judecătorului. Astfel, articolul 116 alin. (6) din Constituție stabilește că sancționarea judecătorilor se face în conformitate cu legea. În acest context, invocăm abordarea Comisiei de la Veneția, care a subliniat în mod constant faptul că „judecătorii nu trebuie să beneficieze de imunitate generală, ci de imunitate funcțională pentru actele realizate în exercitarea funcțiilor lor judiciare. Acest lucru se datorează faptului că, în principiu, judecătorul trebuie să beneficieze de imunitate doar în cadrul exercitării funcțiilor sale legale. În cazul în care el comite o infracțiune în exercitarea funcțiilor, nu trebuie să se bucure de imunitate față de răspunderea penală”¹⁰.

Cu privire la acest subiect, Curtea Constituțională, în jurisprudența sa, a reținut că, „deoarece într-o societate democratică judecătorul nu poate fi la adăpostul unei imunități absolute, se reliefează problema condițiilor și modalităților de angajare a răspunderii judecătorului. Astfel, trebuie de remarcat faptul că, deși standardele europene permit ca judecătorii să fie trași la răspundere penală în exercitarea funcțiilor lor judiciare, pragul este destul de înalt”¹¹.

Totodată, reiterăm faptul că interpretarea legii constituie esența funcției judiciare și reprezintă un element de bază al independenței judecătorului. Însă este important de subliniat că judecătorul poate fi tras la răspundere doar pentru *interpretarea cu rea credință a normelor legale*. În acest context, invocăm constatările Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni prevăzute în Avizul nr. 18 (2015) privind poziția puterii judecătorești și relația ei cu celelalte puteri ale statului în democrația modernă: „sarcinile de interpretare a legii, de analizare a probelor și de evaluare a faptelor îndeplinite de un judecător pentru a soluționa cazurile nu trebuie să dea naștere la răspunderea judecătorului, decât în cazuri de rea-

⁸ L. Barac, „Răspunderea și responsabilitatea – garanții ale independenței justiției,” *Juridice.ro*, November 16, 2011, <https://www.juridice.ro/166521/raspunderea-si-responsabilitatea-garantii-ale-independenei-justitiei.html>, 37.

⁹ Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri, *Recomandarea R(94) privind independența, eficiența și rolul judecătorilor*, adoptată la 13 octombrie 1994.

¹⁰ Comisia de la Veneția, *Amicus Curiae* (CDL-AD(2017)002, §17).

¹¹ Curtea Constituțională a Republicii Moldova, *Hotărârea nr. 12 din 28 martie 2017*, <https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h1228032017roa60da.pdf>

credință, intenție, culpă sau neglijență gravă dovedită”. Pornind de la considerentele invocate mai sus, se impune concluzia că simpla interpretare a legii, stabilirea faptelor sau aprecierea probelor de către judecători pentru a soluționa cauzele nu trebuie să genereze răspunderea civilă, penală sau disciplinară, chiar și în caz de neglijență ordinară. Judecătorii trebuie să aibă libertatea neîngrădită pentru a soluționa cauzele imparțial, potrivit propriei lor convingeri și interpretări a faptelor, precum și în conformitate cu legea aplicabilă. Răspunderea civilă (sau penală) poate limita dispoziția sau libertatea integrală a unui judecător de a interpreta și de a aplica legea. Prin urmare, subliniem că răspunderea judecătorilor nu trebuie să intervină în cazul interpretării legale pe care aceștia o adoptă în procesul examinării judiciare. Doar erorile săvârșite în mod intenționat, cu abuzul deliberat sau, fără îndoială, cu neglijență repetată sau gravă ar trebui să se soldeze cu acțiuni disciplinare și sancțiuni, răspundere penală sau răspundere civilă. Totodată, analizând *Legea nr. 544 din 20.07.1995* cu privire la statutul judecătorului, menționăm că la art. 21 este prevăzută *răspunderea disciplinară*, iar art. 21² prevede *răspunderea materială*. Din analiza efectuată, observăm că această lege nu consacră expres toate formele de răspundere juridică de care este pasibil judecătorul.

În ceea ce privește cadrul legal privind tragerea la răspundere disciplinară a judecătorilor, menționăm că la 25 iulie 2014 a fost adoptată *Legea nr. 178 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor*. Îmbunătățirea sistemului răspunderii disciplinare a judecătorilor a fost inclusă prioritar în proiectul *Strategiei pentru asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru perioada 2020-2023*. Totuși, potrivit opiniei unor experți în domeniu, precum și a instituțiilor statale și a unor reprezentanți ai societății civile, în actul normativ care reglementează răspunderea disciplinară a judecătorilor se observă mai multe omisiuni. Mai întâi de toate, potrivit experților, faptul că legea a fost adoptată prin angajarea răspunderii de către Guvern vorbește despre imperfecțiunea sa, pentru că nu s-a parcurs întregul proces legislativ, astfel fiind neglijate etapele de adoptare a legii. Eliminarea etapei dezbaterilor în Parlament a redus din transparența decizională și din posibilitatea optimizării conținutului actului normativ adoptat.

Ca urmare a analizei *Legii nr. 178/2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor*, observăm că o bună parte din abaterile disciplinare pentru care pot fi trași la *răspundere disciplinară* judecătorii (prevăzute la art. 4 alin. (1)) privesc încălcările comise în procesul judiciar, prin care se atentează direct sau indirect la drepturile justițiabililor și ale altor participanți la proces. Considerăm, totuși, că prin adoptarea legii în cauză s-a pus baza unui mecanism juridic eficient de tragere la răspundere disciplinară a judecătorilor care comit abateri de la prevederile legislației. Acest fapt reprezintă o garanție importantă pentru respectarea și apărarea eficientă a drepturilor și libertăților omului, în procesul de desfășurare a actului de justiție.

Cu privire la *răspunderea penală* a judecătorului, menționăm că o astfel de răspundere este posibilă în trei modalități: *în calitate de persoană fizică* (ca subiect general), *în calitate de persoană cu funcție de demnitate publică* (ca subiect calificat) și *în calitate de judecător* (ca subiect calificat special). Din perspectiva răspunderii penale în calitate de persoană fizică, subliniem că nu există nicio diferență de tratament între magistrați și alți cetățeni, întrucât, dacă sunt lezate valorile sociale ocrotite de legea penală, aceștia, indiferent de calitatea pe care o au, pot fi incriminați ca subiecți activi ai unor infracțiuni.

Cu referire la cea de-a doua teză, reținem că judecătorul, exercitând o funcție de demnitate publică, este pasibil de răspundere penală pentru faptele interzise de legea penală comise în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în legătură cu acestea. În această situație,

judecătorul răspunde pentru faptele comise în calitate sa de subiect activ calificat, cum ar fi infracțiuni de serviciu, corupție și unele infracțiuni împotriva înfăptuirii justiției.

De asemenea, menționăm că, potrivit legii penale, judecătorul poate răspunde penal și pentru faptele expres prevăzute ca fiind comise de judecători. Aceste fapte fac parte din categoria infracțiunilor contra justiției, fiind reglementate în Partea specială a *Codului penal*, avându-se în vedere: pronunțarea unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii (art. 307 din *Codul penal*); arestarea ilegală cu bună-știință (art. 308 alin. (2) din *Codul penal*); constrângerea de a face declarații (art. 309 din *Codul penal*). Iar în ceea ce privește forma de răspundere civilă a judecătorilor, reținem că răspunderea patrimonială (sau răspunderea civilă), presupune „obligatia de reparare a prejudiciului cauzat justițiabililor prin exercitiul funcției lor, în anumite condiții prevăzute de lege”.

Analizând legislația României, în special dispozițiile *art. 4 din Legea nr. 303 din 28 iunie 2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor*, care stabilesc că „judecătorii și procurorii răspund civil, disciplinar și penal, în condițiile legii”, observăm că în acest sens legislația românească identifică trei tipuri de răspundere a magistraților, generate de exercitarea funcției specifice, și anume penală, disciplinară și civilă.

În jurisprudența sa, Curtea Constituțională a României a reținut că, în ceea ce privește răspunderea juridică a judecătorilor, aceasta nu poate fi restrânsă doar la anumite forme ale acesteia, fiind unanim admis că aceștia pot fi trași la răspundere din perspectivă civilă, disciplinară și penală. În ceea ce privește răspunderea penală a acestora, se distinge între răspunderea penală pentru *fapte săvârșite în exercitarea funcțiilor* și răspunderea penală ce intervine în cazul săvârșirii de *fapte ce nu interferează cu exercitarea funcției de judecător*. De asemenea, Curtea a constatat că nu se poate ajunge la o absolutizare a independenței judecătorului în sensul imposibilității tragerii la răspundere penală a acestuia, deoarece nici nu s-ar mai putea vorbi despre principiul independenței justiției dacă acesta ar fi folosit în scopul de a împiedica tragerea la răspundere pentru săvârșirea unor fapte penale. Principiul constituțional al independenței judecătorilor implică în mod necesar un alt principiu, cel al responsabilității. Independența judecătorului nu constituie și nu poate fi interpretată ca o putere discreționară a acestuia sau o piedică în calea angajării răspunderii sale în condițiile legii, indiferent că este vorba despre răspundere penală, civilă sau disciplinară¹².

Generalizând, subliniem că judecătorii sunt pasibili de răspundere ca toți ceilalți cetățeni ai statului, în virtutea principiului constituțional al egalității în fața legii și a justiției. Ei sunt pasibili de toate formele de răspundere juridică, în condițiile prevăzute de lege. Răspunderea unor astfel de subiecți este nu numai posibilă, dar și necesară, mai ales că legalitatea activității judiciare, legalitatea activității statului în ansamblu, eficiența și corectitudinea puterii statului, precum și respectarea drepturilor omului ca valoare supremă, depind în mod crucial de eficiența mecanismului de tragere la răspundere juridică a judecătorilor.

Concluzii și recomandări

Ordinea judiciară este întruchipată de instanțele judecătorești, care prin înfăptuirea justiției au ca scop restabilirea drepturilor afectate ale persoanei și promovarea ordinii de drept. De asemenea, ordinea judiciară impune instanțelor judecătorești înfăptuirea justiției prin respectarea principiului supremației legii și a actelor normative subordonate legii. Prin

¹² Curtea Constituțională a României, *Decizia nr. 54 din 7 februarie 2018*, <https://legislatie.just.ro/public/DetaliiDocument/203561>

urmare, justiția înseamnă egalitate; iar această egalitate are în vedere atât interesul general al statului, cât și interesul individual al cetățenilor.

Analiza legislației și a practicii în materia răspunderii judecătorilor, din ultimii ani, ne arată că ansamblul sistemic legislativ privind răspunderea disciplinară a judecătorilor se caracterizează printr-un nivel relativ scăzut de eficiență. Considerăm că prevederile actuale ale *Legii nr. 178/2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor* nu disciplinează și nu responsabilizează judecătorii. Prin urmare, este necesară îmbunătățirea sistemului de răspundere disciplinară a judecătorilor, astfel încât acesta să asigure într-un mod eficient responsabilizarea judecătorilor, cu scopul de a contribui la creșterea încrederii justițiabililor în actul de justiție. Totodată, din analiza efectuată, considerăm necesară consacrarea expresă în *Legea nr. 544 din 20.07.1995 cu privire la statutul judecătorului* a tuturor formelor de răspundere juridică de care este pasibil judecătorul. De asemenea, reținem ideea că se impune acordarea unei atenții sporite evaluării calităților personale ale candidaților la accederea în funcția de judecător.

References

- Aristotel. *Etica Nicomahică*. Bucharest: Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.
- Arseni, Alexandru. "Puterea judecătorească – atribut inalienabil al Suveranității Naționale." *Juridice Moldova*. December 21, 2023. <https://juridicemoldova.md/17283/puterea-judecatoreasca-atribut-inalienabil-al-suveranitatii-nationale.html>
- Baltag, D., and G.-C. Ghernaja. *Răspunderea și responsabilitatea juridică a judecătorilor în exercitarea justiției: Monografie*. Chișinău: ULIM, 2012.
- Barac, L. "Răspunderea și responsabilitatea – garanții ale independenței justiției." *Juridice.ro*. November 16, 2011. <https://www.juridice.ro/166521/raspunderea-si-responsabilitatea-garantii-ale-independenei-justitiei.html>
- Comisia de la Veneția (Consiliul Europei). *Amicus Curiae*. CDL-AD(2017)002, §17. Adoptat în 2017. <https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD%282017%29002-e>
- Consiliul Europei. Comitetul de Miniștri. *Recomandarea R(94) privind independența, eficiența și rolul judecătorilor*. Adoptată la 13 octombrie 1994.
- Costachi, Gheorghe. "Răspunderea judecătorului – garanție a respectării și apărării drepturilor omului." *Revista Națională de Drept* 12, no. 1 (2011): 57–64. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/57-64_12.pdf
- Curtea Constituțională a Republicii Moldova. *Hotărârea nr. 12 din 28 martie 2017*. <https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h1228032017roa6oda.pdf>
- Curtea Constituțională a României. *Decizia nr. 54 din 7 februarie 2018*. <https://legislatie.just.ro/public/DetaliiDocument/203561>
- Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO). *Decizia din 2 februarie 2016, cauza Corneliu Bîrsan și Gabriela Victoria Bîrsan vs. România* (cererea nr. 79917/13). Accessed [data accesării]. <https://hotararicedo.ro/index.php/news/category/decizii-de-inadmisibilitate>
- Muraru, Ioan, and Simina Tănăsescu. *Constituția României. Comentariu pe articole*. 2nd ed. Bucharest: C. H. Beck, 2019.